

HAYA VE SIKILGANLIK (Reşat ÖNDER)

Ayet ve Hadislerde Haya ve Sıkılganlık

Haya, Allah korkusuyla günahattan kaçınma... Sözlük anlamında utanma ve namus demektir.¹ **Cüneydi Bağdadi**: “Haya, nimetleri ve bunlara karşı şükürde kusurunu görmendir. Bu iki görmeden doğan hale haya denir. Haya kişiye çirkin işleri bıraktıran; hak sahibine, hakkını ödemekte ihmalden alıkoyan bir huydur.”²

Halk arasında haya, sıkılganlıkla genelde karıştırılır. Yapılması gereken olumlu davranışları dahi etkileyen, yakışsız, gereksiz davranışları sergileyen sıkılganlık, asla haya anlamına çekilmez. **İsfehani**, *Müfredat*’ında; “**haya**” kelimesinin bir kaç türlü kullanımlara müsait olduğunu belirtmektedir. Sonra konumuzla ilgili kullanımına işaretler: “**Haya, akıllıca iş yapma kuvveti**”³ diye tarif etmektedir. Anlaşıyor ki akıllıca iş genelde akıl sahiplerine özgüdür. Akıllı olmayanın imanı olamayacağı açıktır. Akılsız vahyin prensipleriyle yükümlü tutulamaz. Peygamberimiz: “*Haya imandandır. İmandan sonra aklın başı haya ile güzel ahlaktır.*”⁴ buyurmuştur.

Örfen haya edip utanılacak bir kısım sorunların sorulması veya açıklanması hususunda dinimiz haya aramaz. Bir başka ifadeyle haya gerekçesiyle o çeşit konulara değinilmemesini; ihmal edilmesini doğru bulmaz ve buna haya denmez.⁵ Peygamberimiz yeri geldiğinde o tür konulara şu ayeti okuyarak girmiştir: “*Allah gerçeği söylemekten çekinmez.*”⁶

Bazı hadis şerhlerinde: “Haya, halkın ayıplanması endişesinden ötürü insana arız olan sıkılma halidir”⁷ diye tarif edilmiştir. Bu tarif yanlış anlamalara yol veren eksik bir tariftir. Örneğin tarif şöyle yapılabilirdi: “*Haya, halkın, çirkin işleri kınaması kaygısından ötürü insanda ortaya çıkan bir sıkılma halidir.*” Peygamberimiz: “*Haya, ancak hayır getirir*”⁸ buyurmuştur. Halbuki bazı sıkılganlıklar hayri dahi götürüyor. Kısaca haya, güzel, hayırlı işlerde sıkılma değil; çirkin, kötü işlerden kaçınma halidir.

¹ HANÇERLİOĞLU, Orhan; İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi yay. İstanbul, 1984, “Haya” md.

² ATEŞ, Tasavvuf a.g.e., s.313-314.

³ İSFEHANİ, Müfredat, “Hayy” md. (“ ”)

⁴ GAZALİ, Mizan a.g.e., s.158.

⁵ CANAN, Kütübi Sitte Muhtasarı a.g.e., c. 6, s.334.

⁶ Kur'an (33) Ahzab 53.

⁷ EZ-ZEBİDİ, Zeydü'd-Din Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Lâtif, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve şerhi, 3.baskı, (tec.Ahmet Naim-Kamil Miras), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara-1983 c.12, s.149-150.

⁸ BUHARİ, Edep 77; Tecrid-i Sarih, c.12, s.149.

“*Haya imandandır.*”⁹ “*Hayanın hepsi hayırdır*”¹⁰ şeklindeki Peygamberimiz sözlerini, olumlu bir iş yapılması sırasında insanda meydana gelen sinir tutukluğuyla bağdaştırılması ne akla ne de nakle uygundur.

Hz. Peygamber: “*Edepsizlik ve çirkinin girdiği şey çirkinleşir, hayanın girdiği şeyde güzelleşir*”¹¹ buyurmuştur. Edepsizlik diye tercüme ettiğimiz kelime fuhş’dur. Fuhş, günah ve günah işlenecek yerden çirkinliği fazla olanlara denmiştir. Söz ve fiilden açık şekilde çirkin olanlar hep fuhş kelimesiyle ifade edilmiştir. Zinada günahların en çirkin olanlar hep fuhş kelimesiyle ifade edilmiştir. Konumuz olan hadisteki fuhştan çirkin ve kaba sözlerin kastedildiği umumiyetle benimsenmiştir. Ancak kaba ve sert davranışın kastedildiği de söylenmiştir.¹²

Kur'an’da: “*İnsanlar içinde edepsizliğin yayılmasını isteyenler için dünyada da, ahirette de acı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.*”¹³ buyrulmaktadır.

⁹ BUHARİ, İman 3,16; Edeb 77; MÜSLİM, İman 59; EBU DAVUD Edeb 6/4795, sünnet , 14 (4676); İBN MACE Mukad. 9, 57.

¹⁰ EBU DAVUD Edeb 6 (4796)

¹¹ TİRMİZİ, Birr 47 /1975); İBN MACE Zühd 17 (4185)

¹² CANAN, a.g.e., c. 6, s.339.

¹³ Kur'an (24) Nur 19.